

Egyik sepsi-bükszádi atyámfia azt írja, hogy a bárányon szőr „csak a szopásidőbe nő, ez tart 4—5 hétig, s ha elválasszuk, ekkor már úgy mondjuk a jól fejlett Báránynak, hogy gyapjas Bárány“. — Erdélyi tehát nem egészen tudákoskodott, mikor „Mátyás király arany gyapjas bárányát“ gyűjteményébe iktatta.

Alább azt írják Bükszádról, „nálunk a fjjatal jutól vagy jobban mondva a diszkétól elkezdve úgy nyírott állapotában, mind a testen gyapjúnak híjják“ . . . „de szórt egyáltalán a juhoknál nem használnak“. Van „Szürke gyapjas ju“, „Fehér gyapjas ju“, „Fekete gyapjas ju“. Mondják: „ennek a junak elhullott a gyapja“, „ennek a junak rövid a gyapja“. Lenyírás után a gyapjú színéről beszélnek s ha mérlegre jó, akkor is gyapjúnak mondják. Egy másik ismerősöm „hosszú szálas szürke gyapjas ju“-ról (ez a magyar racka) és vele szemben „berke gyapjas ju“-ról, mint aranygyapjas állatról beszél.

Eddig szólnak az én Háromszékről és Erdővidékről kapott híreim. — Én ezek ellenére is elhiszem Mészöly Gedeon barátomnak, hogy eleink juhai szőrösek valának, mert akkor bizonyára nem kellene sok dolgot, közte még a gyapjúkérdést is szőrméntén kezelni, s bizonyára nem szőrözne a székely gyapjúpokróca sem, s nem enné juhát a farkas szőröstül-bőröstül meg. Mégis úgy látom, hogy a háromszéki és az erdővidéki székelyt a juhgyapjú teljesen meghódította, s nemcsak a piaci árút, hanem az állatnak élő meleg bundáját is gyapjúnak hívja. Úgy veszem ki, hogy a szőr és a gyapjú között a fogalmi különbség nem onnan van, hogy azt vajjon a bárány vagy a juh viseli-e, hanem a szavak a szőr-képlet hosszúságához igazodnak: a nép a hosszú szórt gyapjúnak mondja, az apró gyapjút pedig szőrnek nevezi. Azt pedig, hogy a báránynak maradt meg a szőre, abból érthetjük meg, hogy a magyarnak összes többi állatai rövid szőrűek valának s egyben abból is, hogy igen sok ősi dolog a gyermekkel s a gyermekkorral, itt a gyermekállattal kapcsolatban könnyebben marad fent, mint a meglett korral. A székely gyermek még ma is bakszánát húz, noha eleink már kerekese szekéren dőcögtek át Vereckén, ma is ijjazik, nyállal játszik, noha már jó katona se válhatik belőle, lovasdin erősödik a lóra, pedig huszár se lesz belőle, hegyes fával rónázik, pedig a bölény már régen kipusztult, s mind ehhez apja csucsit vagy csucsikát ad szájába, hogy erősödjék, noha a népnek maholnap a hús is kiesik szájából: s ahogy ezek az ősi szokások s a szokást rejtő ódon szavak megmaradtak a gyermekszékely körül, úgy őrizte meg a nép szája a gyermekjuhval kapcsolatban a szőr fogalmát is.

Nagy tisztelettel és változatlan nagyrabecsüléssel Mészöly Gedeon barátom iránt

Gelei József.

Kaszabol.

Ez a szó tudvalevően a 'mészáros' jelentésű oszmánli-török *kaszab* főnév igei származéka a valamiként való működést jelölő *-l* képzővel (v. ö. *dajkál, orvosol, kovácsol, szolgál, ácsol, papol, szónokol, sőt susztérol ~ el-* v. *összesusztérol* is). Az kétségtelen, hogy alapszavával együtt, mely ma már csak a *Kaszab ~ Kaszap* családnévben él, a török hódítás korá-

nak egyik nyelvi emléke. Ehhez szó sem férhet. Azonban nézetem szerint kissé elhamarkodott az a reávonatkozó állítás, melyet először a Nyr. XLII, 383—84 (másodszer és remélhetően utóljára Nyr. LVII, 4) olvashatni, hogy t. i. a *kaszabol* igének folklór-értéke van, mert beszédes tanúja a kegyetlenkedő török uralomnak.

Ha a *kaszab* szó a törökségben valamiféle katonát jelentett volna, akkor a belőle származó *kaszabol* (*le-, fel-, össze- és össze-visszakaszabol*) igét valóban kapcsolatba lehetne hozni a hajdani török uralom kegyetlenkedéseivel. Azonban csak 'metzger, fleischhauer' volt a jelentése, tehát jámbor polgári foglalkozás neve volt a törökök nyelvében (máig is az), mi sem vehettük át tőlük más értelemben, ennél fogva címül írt igei származéka sem jelenthetett mást, minthogy *kaszab*, vagyis 'mészáros' módjára működik. És ahogy a szláv *męsarŭ* > magy. *mészár* > *mészár* (> *mészáros*) alapszóból származó *mészárol* (a régi nyelvben *felmészárol* és *lekonzol*, a maiban *lemészárol* és *felkonzol*) szavunkról még soha senkinek sem jutott eszébe, hogy belőle a szlávok kegyetlen hajlamaira következtessen, vagy amint a német eredetű *hentes* szóval kapcsolatos *hentesel* 'disznót vág' és 'öl' igénk, valamint a szintén német származású *gyilkol* és *hóhérol* szavakból képzett *gyilkol* (*le- és felgyilkol*), *hóhérol* (*le- és felhóhérol*) igéink sem tanúskodnak a régi germánok vérszomjáról: épp oly kevésbé lehet és szabad a *kaszab* > *kaszabol* szavakról elmélkedve ilyenfelé állítani az egykori török uralomra vonatkozóan.

Abban igazat kell adnunk a fent idézett cikkek szerzőjének, hogy vannak okirat-értékű szavak (vö. Nyr. LVIII, 4). Valamint *Hunfalvynak* is igaza van abban, hogy a szavak többet bizonyítanak, mint a krónikák. Csakhogy szavainknak ezt a becses tulajdonságát nem szabad sem felületesen, sem a krónikás naiv hiszékenységgel vizsgálgatnunk, mert akkor vizsgálódásunk eredményének könnyen füstbe megy a — tudomány-értéke.

Csefkó Gyula.

Daku, daku — ködmen.

Ez a különös hangzású szó, mely közbeszédben ma már ritkán fordul elő, úgy látszik az Alföld kun vidékein és ezek szomszédságában él. *Szinnyei* Tájszótára szerint ködmenféle felöltöt, ködment jelent. Hogy *formája-szabása* szerint egészen pontosan mi volt, vagy micsoda ma a daku, vagy a dakuk, nem tudjuk. Csupán annyi kétségtelen, hogy régebben juhbőrből készült. Egyik bemondás szerint újjas, a mai ködmennél jóval hosszabb, tehát testhez szabott dolmány, másik szerint bundaféle, hosszú, nagy télikabát. (Az adatokat l. a Magyar Nyelvőr-ben.) Némelyik tudósító azt mondja, hogy újabban (!) *daku* v. *ködmen* „mindegy“, másik pedig, hogy *dóka* (dókány) és *daku* is mindegy.

Daku is, *Dóka* is közönséges családnév, mégpedig éppen a Kunságban és Jászságban, tehát az OklSz.-ban említett szegedi *Dóka* személynév csakugyan „ide tartozhatik“ (l. Etym. Sz.: *dóka* a.) Egy *Dako* és *Doka* nevű embert a Zichy-Oklevéltár Mutató-jában is találunk a XIV. sz. végéről.¹

¹ Ezzel nem akarjuk azt mondani, hogy *daku* és *dóka* ugyanaz a szó.